

Presentació

XAVIER GIL

Com a primera revista a Catalunya dedicada a l'època moderna des dels *Estudios de Historia Moderna* fundats per Jaume Vicens Vives (1951-1959), *Pedralbes* no podia deixar de contribuir a la commemoració del centenari del naixement i del cinquantenari del traspàs del gran historiador gironí, que es desenvolupa enguany arreu d'Espanya. I ho fa, en el número que precisament marca el seu trentè aniversari, mitjançant la publicació dels textos resultants de la taula rodona celebrada al Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona el dia 23 de novembre de 2010. Els participants han estat els professors Carles Carreras Verdguer, geògraf, Eduard Escartín Sánchez i Eva Serra Puig, historiadors, tots ells de la Facultat de Geografia i Història d'aquesta universitat. I s'hi sumen dues aportacions assenyalades: la del professor Paul Freedman (Yale University), amb el text de la seva intervenció en el seminari *A New Historian for a New Country. A Celebration of J. Vicens Vives*, que va tenir lloc en la dita universitat el 6 de novembre de 2010; i la del professor Julio A. Pardos (Universidad Autónoma de Madrid), que desenvolupa aquí la seva intervenció en el *Seminario de Historia de España* organitzat pel professor J.H. Elliott a la Fundación Duques de Soria, Sòria, del 16 al 20 de juliol de 2001. Agraïm a Carles Carreras, Paul Freedman i Julio Pardos la seva amabilitat en respondre favorablement a la invitació cursada pel nostre Departament a tal efecte.

Una taula rodona difícilment podria tractar els nombrosos aspectes de l'obra de Vicens, ni tan sols si ens cenyíssim a l'edat moderna. Per aquest motiu, ha estat criteri de cadascun dels participants la selecció del seu tema. A «Jaume Vicens Vives i la Facultat de Geografia i Història», Carles Carreras evoca el llegat de Vicens en la formació de diverses promocions de geògrafs posteriors al seu traspàs; s'ocupa de la seva coneguda dedicació a la cartografia i a la confecció de mapes històrics, instrument en el qual veia tanta utilitat per a l'estudi i per a la docència; i mostra la doble influència que rebé del món de la Geografia (la tradició francesa i la geopolítica alemanya), tot registrant que Vicens reconeixia igualment el pes del medi en l'acció humana i la capacitat dels homes per actuar sobre el medi.

Si el record de la intensa sensibilitat envers la Geografia de la qual Vicens va fer gala és, tal com Carles Carreras afirma, un estímul per tal de mantenir i fomentar la col·laboració entre ambdues disciplines, l'assaig de Julio Pardos posa de relleu la proximitat que historiadors, filòlegs i historiadors del dret guardaven en els anys de la vida madura de Vicens. El seu títol, «Sin noticia de Castilla», apunta enginyosament al fet i, en cert sentit, a les conseqüències que en la dècada de 1950 no sorgís, entre els historiadors que igualment contribuïen a la renovació dels estudis sobre la història de Castella i d'Espanya, una obra que fes parió amb *Noticia de Cataluña* (1954). Més ben dit, amb el seu coneixement de la historiografia catalana d'inici de segle, i atent a l'obra de Ramon d'Abadal, identifica una proposta de notícia de Castella formulada des de cercles medievalistes catalans. Sigui com sigui, l'expressió «sin noticia de Castilla», en el seu sentit historiogràfic i referit òbviament al món de Vicens, era força coneguda entre els estudiosos d'aquestes matèries des del mencionat seminari sorità el 2001; ara, en la present ocasió, podem conèixer, desenvolupades, les consideracions que la sustenten.

Pardos pren el pols al nou interès manifestat en la historiografia espanyola durant aquells anys envers el segle xv com a frontissa cap a l'edat moderna. En aquest sentit, la confluència amb els temes característics de Vicens, que ja ho eren des del final de la dècada de 1930, era clara. I aquest és el terreny sobre el qual reflexionen les tres contribu-

cions restants a la taula rodona. A «Sobre *Política del Rey Católico en Cataluña*», Eduard Escartín exposa els continguts d'aquest llibre, el primer que Vicens va publicar després de la guerra, el 1940. Per això, repassa les anàlisis de l'autor sobre les reformes que Ferran II va emprendre en el municipi de Barcelona, en la Diputació del General i en la qüestió remença, i sobre les bases així establertes per a la futura recuperació econòmica del Principat, i ho fa parant atenció precisa a la ubicació d'aquestes mesures en la seqüència cronològica del conjunt del regnat. Escartín constata que els plantejaments de Vicens en aquest llibre eren essencialment els mateixos que els que havia exposat en la seva tesi doctoral, publicada el 1937, i recull diversos punts de confrontació sobre el significat de les reformes mencionades que Vicens va mantenir amb Antoni Rovira i Virgili, Ferran Soldevila i altres autors. Per bé que aquelles disputes puguin semblar ara una mica llunyanes, Escartín hi veu una bona lliçó de pràctica historiogràfica i troba en els arguments de Vicens una continuada capacitat aclaridora d'aquella situació.

Per la seva part, Eva Serra renova les seves anàlisis sobre el camp català a «Vicens Vives i els remences. Tornar-hi a pensar». I manifesta les seves raonades reserves —que havia ja exposat en treballs seus anteriors— sobre la suposada bondat de les intencions de Ferran envers els remences i dels resultats que se'n van derivar. Tot recordant que en el seu estudi sobre la qüestió Vicens no actuava encara com a historiador de l'economia, sinó essencialment segons la seva formació inicial com a historiador de fets politicojurídics, Serra defuig una visió afalagadora tant de Ferran i dels reis renaixentistes com dels cabdills remences. Emmarca la qüestió en la dinàmica del sorgiment de l'Estat modern i les seves relacions amb els estaments i considera que l'anàlisi de Vicens d'aquella situació, tan complexa, va ser «vidriosa».

Malgrat la notable distància que ens separa respecte del paisatge historiogràfic de cinquanta i seixanta anys enrere, aquests temes continuen sent centrals i desperten interès i debats. I la particular relació que contínuament s'estableix entre el present de l'historiador i el passat sobre el qual projecta la seva mirada no ha perdut tampoc complexitat. Vicens n'era ben conscient, segons el que exposa Paul Freedman pers-

picaçment a «El segle xv de Vicens Vives i la nostra època». Reconegut pels seus estudis sobre la societat camperola catalana medieval, un dels quals, dedicat a comparar el moviment remença amb la guerra dels camperols alemanys, va publicar a *Pedralbes*, 14 (1994), i per altres, més recents, sobre el comerç d'espècies, Freedman reconstrueix les reflexions de Vicens sobre la proximitat, que ell sentia ben clara, entre la situació catalana al final del segle xv i la del seu present durant la dècada dels anys 1950. En aguda discrepància amb l'opinió històrica dels que anomenava historiadors de tradició romàntica sobre la situació del Principat en ambdues conjunctures —discrepància que Freedman, com Escartín, reviu en les seves pàgines—, Vicens va assenyalar la necessitat i l'incert de la política de *redreç* endegada per Ferran el Catòlic i, per extensió, la necessitat d'una actitud semblant en la Catalunya i en l'Espanya del seu present. Més en concret, Freedman mostra que Vicens, en reflexions i articles periodístics, més que no pas en obres d'investigació, va abraçar la tesi d'Arnold Toynbee sobre la dinàmica desafiament-resposta, en funció de la qual les societats aconseguïen avançar o fracassaven. I encara més: parla de la vigència actual entre sectors influents de l'opinió pública nord-americana dels elements principals d'aquesta tesi, aplicats ara a la suposada atonia de les societats occidentals davant l'empenta dels països emergents.

Els tres plànols temporals de la contribució de Freedman són, de fet, els que conformen aquesta taula rodona: reflexionar des del nostre present sobre els estudis que Vicens va dur a terme dels segles baixmedievals i moderns. Degudament contextualitzades per aquestes cinc aportacions en els corrents historiogràfics i geogràfics del seu temps, les qüestions sobre els segles mencionats que Vicens va identificar i les anàlisis que hi va aplicar continuen ben presents en el bagatge de la nostra disciplina. Naturalment, s'han plantejat altres qüestions per a la història catalana i espanyola al llarg dels anys transcorreguts. I és significatiu que una proposta de nous temes a través dels quals es configura el llarg procés formatiu de la societat catalana, formulada abans de la present commemoració, s'hagi presentat invocant Vicens: Josep M. Fradera i Enric Ucelay-Da cal, eds., *Notícia nova de Catalunya. Consideracions*

crítiques sobre la historiografia catalana als cinquanta anys de «Notícia de Catalunya» de Jaume Vicens i Vives (Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, Barcelona, 2005). Semblantment, l'exhortació de Vicens a aplicar una mirada sempre crítica i ben documentada no tan sols a l'estudi del passat sinó també al llegat historiogràfic rebut ens segueix interpel·lant, com no ha deixat de subratllar John H. Elliott en les seves lúcides reflexions sobre la figura del que va ser el seu amic i mentor: *Jaume Vicens Vives, ayer y hoy* (Vicens Vives, Barcelona, 2010). Aquesta és també la intenció que anima la present taula rodona.